

Проблеми адаптації державного статистичного спостереження за інвестиційними процесами до стандартів Європейського Союзу

Проаналізовано проблеми адаптації державного статистичного спостереження за інвестиційними процесами до стандартів ЄС. Розглянуто окремі аспекти методології статистичного спостереження в Україні за капітальними інвестиціями, інвестиціями зовнішньоекономічної діяльності та інвестиційними проектами. Окреслено процес гармонізації системи показників статистичного спостереження за капітальними інвестиціями з чинними міжнародними стандартами.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційне спостереження, капітальні інвестиції, прями інвестиції, портфельні інвестиції, методика інвестиційного спостереження.*

За останні роки світ став більш динамічним та багатоаспектним. Це насамперед зумовлено надзвичайно стрімким процесом глобалізації, що вплинув на розвиток виробництва, залучення інвестицій, упровадження новітніх технологій, розвиток торгівлі та сфери послуг, ринку праці, рівень та структуру населення, навколишнє середовище. Тому виникає об'єктивна потреба у розробці адекватного інструментарію для оцінювання процесу глобалізації, а також для аналізу його впливу на стан і розвитку економіки України. Щоб якісно і своєчасно впливати на інвестиційні процеси, які відбуваються у державі, необхідно мати об'єктивну та вичерпну інформацію про їх динаміку та особливості перебігу. Планово-централізоване господарство у колишньому СРСР зумовило розвиток державної статистики, що створювалася для вирішення зовсім інших завдань, ніж у незалежній Україні. У теперішній час наша держава будує економіку на ринкових засадах. Головна мета органів державного управління в інших країнах світу – забезпечення збалансованості функціонування як ринку в цілому, так і окремих його сегментів [1]. Досягнення цієї мети можливе лише за умови наявності у відповідних управлінських та науководослідних структурах якісної інформації щодо розвитку національної економіки, що передбачає розв'язання проблем модернізації та реформування статистичних даних. Розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено “Стратегію розвитку державної статистики на період до 2012 року” [2], реалізація якої уможливить адаптацію системи показників до міжнародних стандартів та забезпечить більшу об'єктивність системи державних статистичних спостережень та її порівнянність із системою спостережень країн ЄС.

Розширення масштабів глобалізації у світі актуалізує потребу у проведенні міжнародних статистичних досліджень, що можливо за умови

© У. П. Нечитайло, О. Р. Кардаш, 2010

порівнянності даних, отриманих за єдиною методологією. Тому наразі є актуальним аналіз питань розробки методології державного статистичного спостереження інвестиційних процесів та його адаптації до стандартів країн ЄС.

Окремі питання застосування статистичних методів аналізу інвестування обґрунтовані у роботах вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Л. Бакаєва, О. Василика, В. Вітлінського, А. Головача, С. Герасименка, А. Дуброва, В. Захожая, А. Єріної, А. Ідрісова, Н. Костіної, Р. Моторина, І. Перепечина, Н. Парфенцевої, В. Саліна, О. Черняка, Є. Четиркіна, В. Швеця та ін.

Проте деякі теоретичні, методологічні, методичні та організаційні питання статистичного дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності залишаються не вирішеними. Зокрема, це стосується таких аспектів:

- застосування вибірових спостережень при дослідженні інвестиційної сфери;
- оптимізація розподілу інвестиційних ресурсів на макrorівні з метою забезпечення ефективності інвестиційних рішень на мікро-, мезо- і макrorівнях;
- методичне забезпечення дослідження інвестиційної діяльності, насамперед дослідження фінансових ринків та оцінювання ефективності управління портфелем цінних паперів;
- використання статистичних методів, які зазвичай пропонуються лише для узагальнення показників динаміки обсягів інвестицій у територіальному та галузевому розрізах або для обґрунтування окремих інвестиційних проектів.

Основною проблемою на шляху адаптації державного статистичного спостереження за інвестиційними процесами до європейських стандартів є відсутність системного підходу до застосування уніфікованої методології ЄС та системи статистичного аналізу до процесу інвестування. Це, у свою чергу, унеможливує отримання цілісної

оцінки стану і розвитку інвестиційної сфери та прийняття ефективних управлінських рішень. Таким чином, актуальним завданням є розробка відповідного статистичного забезпечення управління інвестиційною діяльністю в Україні.

Метою дослідження є аналіз особливостей статистичного спостереження за інвестиційними процесами в Україні та його адаптація до стандартів ЄС. Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань:

1) вивчення інформаційно-аналітичних та методологічних особливостей статистичного спостереження за інвестиційними процесами в державі;

2) висвітлення основних методологічних та організаційних етапів адаптації статистичного спостереження за інвестиційними процесами в Україні до стандартів ЄС.

До кінця 80-х років у економічній літературі СРСР ключовим поняттям у сфері інвестиційної діяльності було поняття “капіталовкладення”, що тлумачилось як затрати матеріальних, грошових і трудових ресурсів на розширення та відтворення основних фондів виробничого (виробничі приміщення, споруди, обладнання і т. ін.) і невиробничого (житло, будинки лікарень, шкіл і т. ін.) призначення [3]. В українській економічній літературі 90-х років минулого століття це поняття трансформувалося у категорію “капітальні інвестиції”. Водночас між визначеннями цієї категорії різними науковцями існують відмінності та суперечності. Зокрема, М. Волков, Г. Журавель, П. Новиченко, В. Петрова, І. Тішков [4–6] трактують цей термін як витрати на розширення і відтворення основних фондів. На нашу думку, таке твердження є досить спрощеним, оскільки не повністю розкриває суть та значення капітальних інвестицій. Більш точно визначення пропонує Ф. Бутинець, який трактує термін “капітальні інвестиції” як витрати на будівельно-монтажні роботи, придбання будівель або їх частин, обладнання, інструменти, інвентарю, інші капітальні роботи і витрати на проектно-пошукові роботи, геологорозвідувальні і бурові роботи, а також витрати на відведення земельних ділянок і переселення у зв'язку з будівництвом, на підготовку кадрів для підприємств, що будуються та ін. [7, с. 577].

У Методиці розрахунку індексу капітальних інвестицій подано таке визначення терміна “капітальні інвестиції”: інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів, термін служби яких перевищує один рік [8, с. 6]. За методикою, до капітальних інвестицій належать інвестиції, що спрямовуються у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання, створення необоротних активів (включаючи необоротні матеріальні активи, призначені для заміни діючих і устаткування для здійснення

монтажу), а також авансові платежі для фінансування капітального будівництва.

У цілому на шляху адаптації статистики України до стандартів ЄС можна окреслити такі важливі етапи:

1. Прийняття у 1992 р. Верховною Радою України Закону України “Про державну статистику”, відповідно до якого Постановою Кабінету Міністрів України від 04.05.1993 р. № 326 затверджено Концепцію побудови національної статистики та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики.

2. Приєднання у січні 2003 року до Спеціального стандарту поширення даних (далі – ССПД) Міжнародного валютного фонду (Special Data Dissemination Standard), що стало однією з найважливіших подій у розвитку національної статистики.

3. Законодавче визначення сучасних пріоритетів розвитку державної статистики шляхом затвердження довгострокової програми “Стратегія розвитку державної статистики на період до 2012 року”, що сприяє успішній інтеграції України до міжнародного статистичного співробітництва. Розроблення цієї стратегії зумовлено Планом дій “Україна – Європейський Союз” та проектом довгострокової програми Євростату “Community Statistical Programme 2008 to 2012”. Діяльність відповідно до цих стратегічних пріоритетів має сприяти гармонізації національної статистичної інформації з міжнародними вимогами та стандартами на рівні, рекомендованому для статистичних служб країн – претендентів на членство в ЄС.

У сфері статистики інвестицій в Україні, згідно зі “Стратегією розвитку державної статистики на період до 2012 року”, передбачено удосконалити статистичну практику за такими напрямками [2]:

– розроблення методологічних рекомендацій з питань обліку та оцінки показників статистики інвестицій зовнішньоекономічної діяльності (V. 17);

– запровадження методичних положень щодо оцінки окремих складових вартості основних засобів (V. 18);

– запровадження оптимізованого спостереження із статистики капітальних інвестицій (V. 24);

– розроблення методики розрахунку індексу капітальних інвестицій (V. 25).

Розглянемо окремі аспекти методології статистичного спостереження в Україні. Для вивчення розмірів масових суспільних явищ, кількісних співвідношень між ними, закономірностей їх формування, розвитку та взаємозв'язку статистика розробляє і використовує різні методи, комплекс яких утворює статистичну методологію. До основних етапів статистичного дослідження належать: статистичне спостереження, зведення і групування даних, а також аналіз варіації, динаміки, взаємозв'язків [1]. У вітчизняній статистиці виокремлюють три основні форми спостереження,

що базуються на їх найбільш загальних організаційних особливостях: звітність, спеціально організовані спостереження та реєстри.

Статистичне спостереження за інвестиційними процесами є первинним, за організаційною формою належить до звітності, за ступенем охоплення є суцільним, за часом реєстрації – поточним, за способом здійснення – документальним обліком.

Відповідно до плану державних статистичних спостережень, до 01.04.2009 р. проводилося кварталне обстеження капітальних інвестицій на основі форми № 2-інвестиції “Звіт про капітальні інвестиції” та річне обстеження інвестицій в основний капітал на основі форми № 1-інвестиції

“Звіт про інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)”, тобто дані подавалися респондентами в органи статистики за двома формами; починаючи з 01.04. 2009 р., ці форми об’єднані в одну – форма № 2. Для визначення загального обсягу інвестицій дані вищевказаних обстежень доповнюються інформацією про затрати населення на будівництво індивідуальних житлових будинків та фізичних осіб-підприємців – на будівництво будівель і споруд за формою № 2-буд “Звіт про реалізацію дозволу на виконання будівельних робіт”. Розглянемо окремі організаційні моменти збирання статистичної інформації про державний інвестиційний процес в Україні (табл. 1, за даними [9]).

Таблиця 1

Система статистичного спостереження за інвестиційними процесами в Україні

Назва форми та індекс статистичного спостереження	Періодичність	Респонденти	Термін подання
До 01.04.2009 р. Форма № 1-інвестиції “Звіт про інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)” Форма № 2-інвестиції “Звіт про капітальні інвестиції” З 01.04.2009 р. Форма № 2-інвестиції “Звіт про капітальні інвестиції”	річна квартальна річна, квартальна	Господарські організації, їхні філії, представництва, інші відокремлені підрозділи, виділені на окремий баланс, установи, заклади, органи державної влади й органи місцевого самоврядування	До 20-го лютого після звітного року
			До 25-го числа після звітного періоду
Форма № 2-буд “Звіт про реалізацію дозволу на виконання будівельних робіт”	квартальна		До 8-го числа після звітного періоду
Форма № 10-ЗЕЗ “Звіт про іноземні інвестиції в Україні”	квартальна	Юридичні особи (резиденти) усіх видів економічної діяльності, які одержали інвестиції від зарубіжних партнерів-нерезидентів та мають пов’язані з цим зобов’язання перед нерезидентами, а також постійні представництва нерезидентів в Україні	До 7-го числа після звітного періоду
Форма № 13-ЗЕЗ “Звіт про іноземні інвестиції з України в економіку країн світу”	квартальна	Юридичні особи (резиденти) усіх видів економічної діяльності, які здійснювали інвестиції за межами України, а також постійні представництва нерезидентів в Україні	До 7-го числа після звітного періоду
Форма № 1-ІП “Звіт підприємств про реалізацію інвестиційного проекту в спеціальній (вільній) економічній зоні або на території пріоритетного розвитку”	квартальна	Підприємства, що реалізують інвестиційні проекти в спеціальних (вільних) економічних зонах або на території пріоритетного розвитку (за кожним проектом)	Протягом 40-ка днів після звітного періоду

Як видно з табл. 1, система статистичного спостереження отримує дані, необхідні для розрахунку короткострокових індикаторів зміни обсягів інвестицій в Україні та її регіонах, а також задовольняє потреби системи національних рахунків в інформації для визначення валового нагромадження основного капіталу, насамперед для макроекономічного прогнозування.

Інформація державного статистичного спостереження за інвестиціями поділяється на кілька підгруп:

1. Статистика капітальних інвестицій.
2. Статистика інвестицій зовнішньоекономічної діяльності.
3. Статистика інвестиційних проектів.

Перша підгрупа охоплює:

- інвестиції у матеріальні активи (земля, існуючі будівлі та споруди, будівництво та перебудова будівель, машини та обладнання);
- інвестиції у нематеріальні активи (патенти, ліцензії, торгові марки та подібні права, програмне забезпечення та бази даних).

У зв’язку із запровадженням Стратегії розвитку державної статистики з метою вдосконалення статистичного спостереження за капітальними інвестиціями розроблено нову форму з капітальних інвестицій, систему показників якої адаптовано до міжнародних стандартів. Нова система показників базується на положеннях Постанови ЄС № 2700 / 98 від 14.12.1998 р. “Про визначення характеристик структурної статистики підприємств” (далі – Постанова ЄС) і регламенту Європарламенту та Ради Міністрів Європейського Союзу № 295 / 2008 від 11.03.2008 р. [10; 11].

Згідно з попередньою методикою, затвердженою Наказом Держкомстату від 27.07.2007 р. № 254 (далі – Наказ № 254) [12], у складі інвестицій у нематеріальні активи не обліковувалися земля й існуючі будівлі та споруди (рис. 1). Особливостями нової системи показників за формою № 2 “Звіт про капітальні інвестиції” є таке:

- ✓ включення у капітальні інвестиції вартості придбання землі, нових і раніше існуючих будівель і споруд;

- ✓ відсутність показників минулого року;
- ✓ запровадження показника “Витрати на будівництво житла з метою подальшого перепродажу” (рядок 140);
- ✓ виокремлення показника “Земля під забудову” (рядок 113);

- ✓ розподіл витрат на капітальний ремонт за видами активів;
- ✓ розподіл коштів місцевого бюджету за видами економічної діяльності КВЕД.

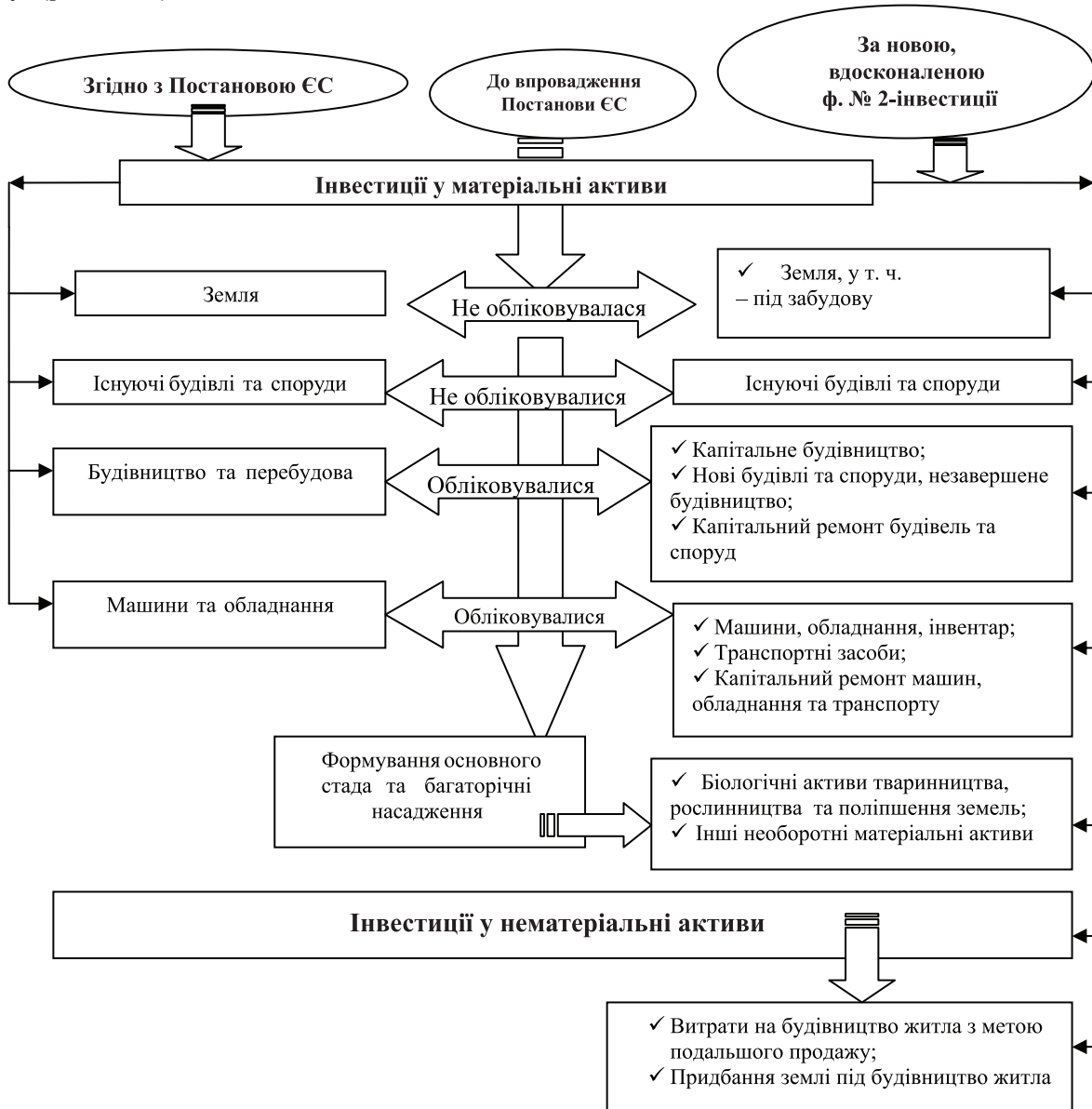

Рис. 1. Гармонізація показників капітальних інвестицій

Таким чином, розробка нової форми № 2-інвестиції є вдосконаленням системи державних статистичних спостережень відповідно до вимог ЄС. Це передбачає виконання таких основних завдань:

- наблизити систему показників капітальних інвестицій до стандартів ЄС;
- доповнити форму показниками, що відображають нові види економічних відносин (купівля-продаж землі, фінансування будівництва житла з використанням інструментів фондового ринку тощо);
- створити умови переходу від системи обліку за “чистими” видами економічної діяльності (за фактичним видом діяльності), тобто “за призна-

ченням”, до системи обліку за основним видом діяльності;

- збільшити зв’язок показників форми з системою бухгалтерського обліку;
- забезпечити спадковість динамічних рядів показників “інвестиції в основний капітал” та “капітальні інвестиції”.

Як видно з рис. 1, до впровадження Постанови ЄС у складі інвестицій у матеріальні активи не обліковувалася земля, а саме придбання земельних ділянок (які були у користуванні інших суб’єктів господарювання) для видобування природних ресурсів, у тому числі під забудову. У складі інвестицій у матеріальні активи до 14 жовтня 2008 року відповідно до Наказу № 254 обліковувалися

витрати на “формування основного стада та багаторічні насадження”, які змінені у новій формі на “біологічні активи тваринництва, рослинництва та поліпшення земель”; до цієї групи додано “інші необоротні матеріальні активи”, що включають біологічні фонди, малоцінні необоротні матеріальні активи, тимчасові споруди, інвентарну тару та активи, призначені для прокату. Згідно з Постановою, ЄС не ставив такої вимоги до національної статистики щодо обліку “біологічних активів”. Водночас до складу інвестицій у нематеріальні активи було внесено такі пункти: витрати на будівництво житла для подальшого продажу; придбання землі під будівництво житла для подальшого продажу. Окремо виділено показники: права користування землею й природними ресурсами та майном; права на комерційні позначення; об’єкти промислової власності; авторські та суміжні права; патенти; ліцензії тощо.

Статистичне спостереження щодо інвестицій зовнішньоекономічної діяльності (друга підгрупа) ведеться за формами № 10-ЗЕЗ “Звіт про іноземні інвестиції в Україну” та № 13-ЗЕЗ “Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу”, дані яких необхідні для складання платіжного балансу країни, а також для визначення міжнародної інвестиційної позиції.

Прямі інвестиції – це грошові внески, у т. ч. купівля акцій, внески у вигляді цінних паперів, а також внески за рахунок скасування боргу. Вони охоплюють: внески нерезидентів до статутного фонду підприємства-резидента, що забезпечують права власності нерезидентів на придбане майно, майнові комплекси або на акції, облігації та інші цінні папери та складають не менше 10% вартості статутного фонду підприємства-резидента, а також інвестиції, отримані у результаті укладання концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність. До категорії прямих інвестицій належать кредити та позики, що надійшли від прямих інвесторів.

Портфельні інвестиції – це внески нерезидента до статутного фонду підприємства-резидента, що забезпечують права власності нерезидентів на придбані майно, майнові комплекси або на акції, облігації та інші цінні папери та складають менше 10% вартості статутного фонду підприємства-резидента [13, с. 62].

У зазначених формах статистичного спостереження наводиться інформація щодо наявних обсягів:

- прямих іноземних інвестицій, що вкладені у вітчизняне підприємство прямого інвестування та його місцеві одиниці;
- зворотне інвестування українським підприємством прямого інвестора;
- інвестування між вітчизняним підприємством прямого інвестування та його сестринськими компаніями за кордоном.

До третьої підгрупи державного статистичного спостереження за інвестиціями належить статистика інвестиційних проектів. Звіт за формою №1-ІІІ демонструє реалізацію інвестиційних проектів на територіях спеціальних (вільних) економічних зон (далі – СЕЗ) або на територіях пріоритетного розвитку. Метою створення спеціального режиму інвестування на територіях із несприятливими соціально-економічними та екологічними умовами є залучення інвестицій у пріоритетні галузі виробництва для збереження існуючих та створення нових робочих місць, запровадження нових технологій, розвиток зовнішньоекономічних зв’язків, збільшення обсягу високоякісних товарів і послуг, побудова сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури. У цій зоні іноземні інвестиції сприяли мобілізації внутрішніх ресурсів (матеріальних та інтелектуальних) для потреб інвесторів, при цьому виникла дискримінація місцевого господарського сектору, оскільки законодавство України ставило іноземний капітал у більш вигідні правові умови, ніж внутрішній бізнес. Фірми часто використовували прямі інвестиції як засіб ухилення від податків, особливо якщо інвестиції сприяють цьому. Зазначимо, що у СЕЗ темпи приросту прямих іноземних інвестицій в Україну випереджали темпи зростання доходу від них.

Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” та деяких інших законодавчих актів України” від 25.03.2005 р. № 2505-IV було значно змінено нормативно-правове забезпечення діяльності СЕЗ [14]. Суть внесених змін полягає у скасуванні пільгових митних і податкових режимів підприємницької діяльності на зазначених територіях. Тобто було скасовано ті пільги, що визначали зміст цих зон та робили їх привабливими для інвесторів. При цьому з формально-юридичної позиції спеціальні економічні зони ліквідовані не були. Наразі на цій території реалізуються кілька проектів, але пільгове оподаткування для них відсутнє.

Таким чином, результати аналізу методології статистичного спостереження за інвестиційним процесом та його адаптації до стандартів Європейського Союзу показали, що наразі актуальними залишаються питання вдосконалення існуючої методології для статистики України, які насамперед забезпечили відповідність міжнародним стандартам.

У результаті аналізу методології дослідження інвестиційних процесів було виявлено та сформульовано необхідні завдання щодо статистичного спостереження за інвестиціями, а саме:

- ✓ не збільшувати звітне навантаження на респондентів;
- ✓ зробити форми зрозумілими для респондентів;

✓ спростити аналіз і контроль заповнюваних респондентами форм;

✓ забезпечити зіставність даних нових звітів із результатами попереднього спостереження.

З огляду на це, приведення системи державної статистики України до міжнародних стандартів, що визначають загальні підходи до спостереження та оприлюднення інформації про інвестиційні процеси країни, потребує здійснення таких заходів:

– продовження процесу гармонізації системи державної статистики України зі стандартами ЄС;

– приведення показників статистики інвестицій у відповідність до стандартів ЄС;

– приєднання національної системи поширення статистичної інформації про інвестиційний процес до відповідної європейської системи.

Результати аналізу методології статистичного спостереження за інвестиційними процесами та її адаптації до стандартів Європейського Союзу показали, що питання подальшого вдосконалення цієї методології наразі залишаються актуальними. Тому за перспективи подальших досліджень можна визначити адаптацію системи статистичних показників до стандартів ЄС та розробку підходів до формування інвестиційного потенціалу регіонів на основі чинної структури видів економічної діяльності з урахуванням критерію ефективності.

Список використаних джерел

1. Герасименко С. С. Проблеми використання статистичної інформації в маркетингових дослідженнях / С. С. Герасименко, Є. А. Носова, О. А. Чуприна // Статистика України. – 2008. – № 29. – С. 4–9.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 року” від 05.11.2008 р. № 1413 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1413-2008-%F0>
3. Дьяченко В. П. История финансов СССР / Дьяченко В. П. – М. : Наука, 1978. – 249 с.
4. Бухгалтерский учет : [учеб. для вузов по спец. “Финансы и кредит”] / [Новиченко П. П., Шеина Т. Н., Васин Ф. П. и др.]; под ред. П. П. Новиченко. – [Изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 1990. – 464 с.
5. Бухгалтерский учет : [учеб.] / [Тишков И. Е., Балдинова А. И., Дементей Г. Н. и др.]; под общ. ред. И. Е. Тишкова, А. И. Прищепы. – [2-е изд., исправ. и доп.]. – М. : Высшая школа, 1996. – 687 с.
6. Бухгалтерський облік: особливості в галузях економіки : [навч. посіб.] / [Журавель Г. П., Крупка Л. Д., Палюх М. С. та ін.]. – Тернопіль : Економічна думка, 1999. – 450 с.
7. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / [Бутинець Ф. Ф., Бородін О. С., Герасимович А. М. та ін.]; за ред. Бутинця Ф. Ф. – [4-е вид., доп. і перероб.]. – Житомир : ПП “Рута”, 2006. – 688 с.
8. Наказ Державного комітету статистики України “Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій” від 25.12.2009 р. № 494 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN52777.html
9. Офіційний сайт Держкомстату. Інвестиції та будівельна діяльність. Зовнішньоекономічна діяльність. Методологічні пояснення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з титул. екрана.
10. Eurostat Official web-site. Community Statistical Programme 2008 to 2012 [Electronic resource]. – Access mode : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Special:Search?search=The%20Community%20Statistical%20Programme%202008%20to%202012&fulltext=Search
11. Офіційний сайт Представництва ЄС в Україні. Європейський союз надає допомогу Україні з удосконалення статистики (09.07.2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2009/20090709_04_uk.htm
12. Наказ Державного комітету статистики України “Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики будівництва та капітальних інвестицій” від 27.07.2007 р. № 254 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1157.332.0>
13. Інвестиції та будівельна діяльність на Закарпатті : [стат. зб.]. – Ужгород : Головне управління статистики у Закарпатській області, 2008. – 63 с.
14. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” та деяких інших законодавчих актів України” від 25.03.2005 р. № 2505–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2285-15>